

**РОЗБУДОВА ДЕРЖАВИ І ПРАВА: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ
ТА КОНСТИТУЦІЙНОЇ ПРАКТИКИ**

КАЛИНЮК С. С.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри господарського права
юридичного факультету
(ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»)

УДК 342.56

**АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ:
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ**

Статтю присвячено висвітленню питань правової природи актів Конституційного Суду України. Автор досліджує роль і місце актів Конституційного Суду України серед інших нормативно-правових актів України.

Ключові слова: *нормативно-правові акти, акти Конституційного Суду України, акти органів судової системи.*

В статье освещаются вопросы правовой природы актов Конституционного Суда Украины. Автор исследует роль и место актов Конституционного Суда Украины среди других нормативно-правовых актов Украины.

Ключевые слова: *нормативно-правовые акты, акты Конституционного Суда Украины, акты органов судебной системы.*

Is devoted to the issues of legal nature of the acts of the Constitutional Court of Ukraine. The author investigates the role and place of acts of the Constitutional Court of Ukraine among other normative legal acts of Ukraine.

Key words: *normative legal acts, acts of the Constitutional Court of Ukraine, acts of the judicial system.*

Вступ. Сучасний етап розвитку політичної системи України потребує створення й зміцнення демократичних механізмів захисту конституційних прав людини та громадянина від посягань з боку державних органів. Актуальність теми передусім полягає в тому, що на теперішній час відбувається інтенсивне реформування Конституції України, всієї системи правоохоронних органів і судової влади зокрема, яка спрямована на забезпечення узгодженого функціонування та взаємодії між національними правовими механізмами захисту прав і свобод і світовими стандартами загалом. У зв'язку з цим найважливішого значення набуває визначення місця й ролі Конституційного Суду України у правовій системі, а також здійснення конституційного контролю за діяльністю органів державної влади, з метою відновлення балансу у відносинах державних інститутів передусім із громадянином. Проте, як свідчить вітчизняна правотворча і правозастосовна практика, цей процес є досить складним.

Постановка завдання. Метою дослідження є з'ясування ролі та місця актів Конституційного Суду серед нормативних документів інших органів державної влади, їх впливу на вдосконалення інституту конституційного контролю.

Під час написання публікації автором проаналізовано й використано праці таких учених, як Ю.Г. Барабаш, В.Й. Данко, В.О. Гергелійник, В.М. Кампо, О.В. Кравчук, З.І. Лунь, Р.С. Мартинюк, О.В. Марцеляк, О.В. Нікольська, В.Ф. Погорілко, Р.Р. Рева, С.В. Різник, М.В. Савчин, А.О. Селіванов, В.Є. Скомороха, І.Д. Сліденко, Т.М. Слінько, Є.В. Ткаченко, П.М. Ткачук, Ю.М. Тодика, М.В. Тесленко, М.В. Цвік, Т.О. Цимбалістий, В.Л. Федоренко, В.М. Шаповал, С.В. Шевчук та ін.

Результати дослідження. Акти органів конституційної юрисдикції, як і сам орган, є специфічним інститутом у державному механізмі, що, відповідно, відбивається й на його правовому статусі й місці серед інших органів влади. Відтак у результаті цього невизначеність стосується як законодавчого регулювання цього питання, так і підходів науки конституційного права. Складним завданням видається інтеграція актів Конституційного Суду України в систему джерел права. Це й зумовлює неоднозначність доктринальної думки щодо місця актів Конституційного Суду України та їх правової природи [1, с. 38].

Вітчизняне законодавство не містить приписів стосовно дефініції актів Конституційного Суду України. Конституцією України, Законом «Про Конституційний Суд України», а також Регламентом Конституційного Суду України лише вказується перелік таких актів. Конституційний Суд України має володіти певним інструментом, який би допомагав йому юридично оформити чи закріпити прийняті рішення, тому акти є таким інструментом, що юридично оформлює результати розгляду Судом матеріальних, процесуальних чи організаційних питань. При цьому ч. 2 ст. 150 Конституції України вказує на те, що з питань, зарахованих до його компетенції, Конституційний Суд України ухвалює рішення, які є обов'язковими до виконання на території України, остаточними й не можуть бути оскаржені. Натомість наступна ст. 151 уже вказує на наявність такого акта, як висновок¹.

Отже, видається логічним, і такі думки висловлюються в науковій літературі, що необхідно вважати родовим поняттям слово «рішення», яке вживається з метою узагальнення актів, що ухвалює Конституційний Суд України.

Акти єдиного органу конституційної юрисдикції мають певні специфічні особливості, які обумовлені передусім природою Суду, а також його компетенцією. Отже, аналіз законодавства та наукової літератури вказує на особливість актів Конституційного Суду України, що полягає в такому: 1) мають спеціальний предмет (об'єкт) – актами Конституційного Суду України вирішуються питання, зараховані до його виключної компетенції. Жоден інший державний орган не уповноважений вирішувати питання, які є предметом діяльності Конституційного Суду України; 2) приймаються в особливому процесуальному порядку; 3) є загальнообов'язковими на всій території України; 4) є остаточними й оскарженню не підлягають; 5) є засобом гарантування верховенства Конституції України на всій території держави, забезпечення прямої дії її норм і формування єдиного конституційного праворозуміння [2, с. 112].

Отже, можемо застосовувати таке визначення: акт Конституційного Суду України – правовий акт, що приймається Конституційним Судом України в особливому, встановленому законом порядку, є остаточним і загальнообов'язковим на всій території України і спрямований на гарантування верховенства Конституції на всій території держави, забезпечення прямої дії її норм.

Отже, серед ознак акта Конституційного Суду України можна виокремити такі:

1. Спеціальний порядок ухвалення актів Конституційним Судом України випливає з постулатів Конституції України. Зокрема, ст. 153 передбачає спеціальну процедуру розгляду справ, яка має визначатись законом. Таким актом є спеціальний Закон України «Про Конституційний Суд України», в якому цього питання стосуються переважно приписи глав 7 і 8.

¹ Конституційний Суд України за зверненням Президента України або Кабінету Міністрів України дає висновки про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість. А також за зверненням Верховної Ради України Конституційний Суд України дає висновок щодо додержання конституційної процедури розслідування й розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту.

2. Обов'язковість актів Конституційного Суду України. Це впливає також із приписів Основного Закону, на обов'язковість рішень і висновків Конституційного Суду України вказує ч. 2 ст. 150 Конституції України: «Конституційний Суд України ухвалює рішення, які є обов'язковими до виконання на території України». Отже, підкреслює їх рівність у юридичній обов'язковості для учасників правовідносин. Припис іншої статті уточнює спеціальні повноваження Суду у впливі на майбутні правовідносини з приводу рішення, яке він ухвалює. Зокрема, ч. 2 ст. 70 Закону передбачає можливість Конституційного Суду в разі необхідності визначити у своєму рішенні, висновку порядок і строки їх виконання, а також покласти на відповідні державні органи обов'язки щодо забезпечення виконання рішення, додержання висновку. А ч. 3 ст. 70 Закону зачіпає імперативність повноважень щодо активного впливу на виконання: Конституційний Суд України має право зажадати від органів, зазначених у цій статті, письмового підтвердження виконання рішення, додержання висновку Конституційного Суду України.

3. Важливими для утвердження правового статусу актів Конституційного Суду України є положення ч. 2 ст. 150 Конституції України, а саме: «Конституційний Суд України ухвалює рішення, які є ... остаточними і не можуть бути оскаржені» [1, с. 38].

Уся сукупність вищевказаних ознак актів Конституційного Суду України визначає певні особливості, притаманні органу конституційної юрисдикції в його практичній діяльності. Аналізуючи реальний вплив Суду на відносини в державі, можна зробити висновок, що його акти мають нормативний, регульовальний характер і так створюють відповідні правові наслідки, а також спрямовані на врегулювання відносин, які складаються в державі та суспільстві.

У контексті тематики дослідження видається логічним незарахування актів Конституційного Суду України до актів органів судової системи, оскільки, незважаючи на те що ці інституції належать до судової гілки влади, їх правова природа та наслідки, рівень регульовального впливу значно відрізняються.

Ураховуючи нормативний вплив актів органу конституційної юрисдикції, можна розглядати його рішення й у контексті інших нормативних актів, зокрема законів, підзаконних нормативних актів. Однак природа актів Суду не дає змоги розцінювати їх саме в ієрархічній стандартній піраміді актів законодавчої та виконавчої гілок влади. Висловлюються думки про те, що акти Суду знаходяться вище за закони, оскільки останні можуть бути скасовані Конституційним Судом. А відтак можемо використовувати таку ієрархію правових актів у національній системі права України: Конституція, акти Конституційного Суду, закони, підзаконні акти [2, с. 112].

Водночас такий підхід видається досить спірним. Особливий характер роботи Суду та природа його актів не дають можливості так однозначно говорити про місце рішень серед звичних нормативно-правових актів. У цьому випадку ми маємо специфічну ситуацію, оскільки Конституційний Суд України в діяльності має керуватись виключно положеннями Основного Закону, хоча неврахування законодавства було б помилкою, як і неврахування політичної обстановки чи доктринальних напрацювань як у сфері конституційного права, так й в іншій галузі, залежно від питань, які має вирішувати Суд. Орган конституційної юрисдикції наділений повноваженнями визнавати неконституційними, а відтак скасовувати акти, незалежно від сфери їх дії. З іншого боку, Суд сам керується одним із актів, який може бути ним скасований (чи його певне положення), – це Закон України «Про Конституційний Суд України». Можливість Суду використовувати свої повноваження виникають лише за певних обставин, що є додатковою специфічною ознакою його статусу, а отже, і природи його актів. Тобто маємо ситуацію, коли акти Конституційного Суду України набувають особливого характеру, що відображається й у їх місці серед актів інших органів влади [3, с. 64].

Серед науковців досить поширеною є думка, що, приймаючи відповідні рішення, які мають нормативний характер, Конституційний Суд України здійснює власну «негативну правотворчість». Як указує В.С. Скомороха, здійснюючи «негативні» законотворчі повнова-

ження, «Конституційний Суд України виступає нарівні з єдиним органом законодавчої влади України – парламентом» [4, с. 66]. Вирішуючи питання конституційності чи надаючи офіційне тлумачення законодавства, Конституційний Суд України створює норми, які, згідно з положеннями Конституції України (ст. 150), мають бути враховані не тільки суб'єктами владних повноважень під час здійснення власної діяльності, а й суспільством.

Однак, знову ж таки, аналіз положень Основного Закону не дає підстав уважати Конституційний Суд України суб'єктом нормотворчості в його класичному розумінні, на що промовисто вказує вже згадувана вище ст. 150 Конституції України, яка не тільки не передбачає, а й позбавляє його такого повноваження. Не відповідає створення норми права органом конституційної юстиції й принципу поділу влади, який передбачений у ст. 6 Конституції України.

Висновки. З огляду на різноманітність думок науковців і неоднозначність положень чинного законодавства, варто погодитися з тим, що рішення Конституційного Суду України мають складну правову природу. Це виражається в тому, що правова природа актів не є «чистим» вираженням якоїсь однієї чи іншої групи актів [3, с. 64]. Тобто рішення органу конституційної юрисдикції мають складений (змішаний) характер, що в кінцевому результаті й обґрунтовує їх особливість і місце в системі актів органів державної влади. Очевидно, що акти Конституційного Суду України є правовими актами у випадках, передбачених законодавством, мають нормативний зміст, проте не є нормативно-правовими актами в повному розумінні цього поняття, не вписуючись у звичну ієрархічну систему джерел права. Однак акти Конституційного Суду України можуть набувати характеру юридичного прецеденту й характеризуватися преюдиційністю. Саме тому вони є окремим, спеціальним різновидом правових актів, а також допоміжним джерелом (формою) права [2, с. 112].

Список використаних джерел:

1. Бігун В.С. Поняття суду в контексті здійснення правосуддя (аналіз окремих положень конституції України) / В.С. Бігун // Університетські наукові записки. – 2009. – № 1 (29). – С. 38–41.
2. Кампо В. Правові позиції Конституційного Суду України як необхідний елемент забезпечення судово-правової реформи / В. Кампо // Вісник Конституційного Суду України. – 2010. – № 2. – С. 112–122. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vksu_2010_2_23.
3. Данко В.Й. Правові позиції Конституційного Суду України: окремі проблемні питання юридичної природи / В.Й. Данко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2016. – № 37. – Том 1. – С. 63–67.
4. Данко В.Й. Особливості правової природи актів Конституційного Суду України: окремі аспекти аналізу / В.Й. Данко // Прикарпатський юридичний вісник. – 2015. – № 3. – С. 66–69.

